

JAN EKBERG

Vem vinner på invandringen?

Under större delen av efterkrigstiden har den offentliga sektorn omfördelat inkomster från invandrarbefolkningen till svenskbefolkningen, skriver Jan Ekberg i denna artikel om invandringens inkomsteffekter. Den främsta orsaken är invandrarnas annorlunda ålderssammansättning med liten andel äldre.

Sverige har sedan 1930-talet varit ett nettoinvandringsland. Till en början var invandringsöverskottet blygsamt och uppgick för hela 1930-talet till knappt 40 000 personer. En ganska stor del av dessa bestod av hemvändande svenskar från USA och Canada. Först mot slutet av andra världskriget började invandringen anta mer betydande omfattning. Invandringsöverskottet låg sedan på en hög nivå fram till början av 70-talet då vi fick en stark minskning. Under 1972 och 1973 hade vi t o m utvandringsöverskott. Från 1974 föreligger åter ett invandringsöverskott på 10–15 000 personer per år. (Under 1982 hade dock invandringsöverskottet minskat till cirka 2 000 per år.) Trots 1970-talets relativt låga invandringsöverskott var *brutto*invandringen fortfarande betydande och endast något under 1960-talets nivå. Det var således utvandringen som ökade kraftigt under 70-talet. Merparten av utvandrarerna består av tidigare invandrare. *Tabell 1* visar utvecklingen i sammandrag.

JAN EKBERG är universitetslektor i nationalekonomi vid Högskolan i Växjö. Han har nyligen disputerat på en avhandling om inkomsteffekter av invandring. Han ingår i sekretariatet i Delegationen för Arbetsmarknadspolitisk Forskning (EFA).

Vilka ekonomiska effekter har efterkrigstidens invandring haft? Har den ursprungliga svenskbefolkningen vunnit eller förlorat på invandringen? Hur har lönestrukturen påverkats? Dessa frågeställningar diskuteras i denna artikel, som bygger på min doktorsavhandling (Ekberg, [1983]).

Invandrarbefolkningen

Ekonomiska effekter av invandring — t ex vad gäller arbetsutbud, produktion och anspråk på offentlig sektor — är naturligtvis i hög grad beroende av storlek och sammansättning på det vid olika tidpunkter erhållna *befolkningstillskott* som blir en följd av invandringen. Detta befolkningstillskott behöver inte sammanfalla med vad som i befolkningsstatistiken anges som utländska medborgare eller naturaliserade (dvs invandrare som erhållit svenskt medborgarskap).

Befolkningstillskottet uppkommer dels som en direkt effekt genom själva invandringen och dels indirekt genom att fler barn föds i Sverige. Som en grov tumregel gäller att en invandring av 1 000 yngre personer på lång sikt kommer att ge ett befolkningstillskott på cirka 2 000 personer, dvs ungefär dubbelt så många som den ursprungliga invandringen (se SCB, [1972]).

Jag har gjort en approximativ beräkning av det befolkningstillskott (i fortsättningen kallat *invandrarbefolkningen*) som blivit en följd av nettoinvand-

Tabell 1. Invandring och utvandring under 1900-talet

	Invandring	Utvandring	Nettoinvandring
1901—1910	84 424	257 667	— 173 243
1911—1920	75 554	118 375	— 42 821
1921—1930	62 201	128 645	— 66 444
1931—1940	64 622	25 763	+ 38 859
1941—1950	195 715	61 722	+ 133 993
1951—1960	256 304	150 355	+ 105 949
1961—1970	424 333	188 853	+ 235 480
1971—1980	385 650	299 156	+ 86 494

Källor: Wadensjö [1972].
SCB Folkmängd, olika årgångar.

ring av utländska medborgare sedan 1944. Åldersstruktur och storlek hos invandrar- och svenskbefolkning framgår av *tabell 2*. (Totalbefolkningen utgörs av summan av invandrar- och svenskbefolkningen.)

Av tabellen framgår att invandrarbefolkningen har en annorlunda ålderssammansättning än svenskbefolkningen. Andelen åldringar är betydligt mindre och andelen barn är större än i svenskbefolkningen. Andelen i förvärvsarbetande ålder (16—64 år) är också större än i svenskbefolkningen.

Andelen personer över 65 år har varit påfallande stabil i invandrarbefolkningen; det rör sig om 3—4 procent. En viss förändring kommer dock att inträffa under de närmaste årtiondena genom att många bland 40-talets invandrare nu närmar sig pensionsåldern. Även

om *antalet* åldringar i invandrarbefolkningen kommer att öka en hel del så blir förändringen i *andelstalet* ändå ganska måttlig. En enkel framräkning visar att även om nyinvandringen helt skulle upphöra så är andelen åldringar i invandrarbefolkningen år 2000 fortfarande klart lägre än i svenskbefolkningen.

Trots den hittillsvarande annorlunda ålderssammansättningen har invandrarbefolkningens effekt på totalbefolkningens ålderssammansättning i allt väsentligt varit ganska betydelselös. Förklaringen till detta är helt enkelt att invandrarbefolkningen inte varit tillräckligt stor i förhållande till svenskbefolkningen. År 1980 skulle andelen över 65 år i totalbefolkningen ha varit 1,4 procentenheter högre utan efterkrigstidens nettoinvandring. Utan invandring skul-

Tabell 2. Ålderssammansättning för svenskbefolkning (1) och invandrarbefolkning (2)

Ålder	1960		1970		1980	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
0—15	0,24	0,29	0,22	0,28	0,20	0,26
16—64	0,64	0,68	0,64	0,69	0,62	0,70
65—	0,12	0,03	0,15	0,03	0,18	0,04
Antal (1 000)	7 190	310	7 440	640	7 460	860

Källa: Ekberg [1983].

le också Sveriges befolkning ha stagnerat vid cirka 7,5 miljoner vid mitten av 70-talet för att sedan minska.

År 1980 utgörs invandrarbefolkningen av drygt 860 000 personer. Sannolikt kan cirka 40 procent av befolkningstillskottet hänföras till invandringen från Finland; detta motsvarar cirka 350 000 personer.

Även om nettoinvandringen till Sverige i dagsläget helt skulle upphöra så kommer invandrarbefolkningen att fortsätta att växa under de närmaste årtiondena. Detta beror på invandrarbefolkningens sammansättning med relativt många i högfertila åldrar. Den del av invandrarbefolkningen som är ett resultat av enbart invandring från Finland kommer sannolikt att öka till cirka 400 000 år 1990 även om Sverige under 1980-talet inte får någon nettoinvandring från Finland.

Invandrarna på arbetsmarknaden

Efterkrigstidens invandring till Sverige har i allt väsentligt varit en arbetskraftsinvandring. Under 1970-talet ändrades dock mönstret i invandringen. Inslaget av flyktingar och släktingar till tidigare invandrare ökade. Numera består den utomnordiska invandringen i mycket liten utsträckning av arbetskraftsinvandrare. Den arbetskraftsinvandring som förekommit har delvis bestått av välutbildade specialister (exempelvis läkare och tekniker), men framför allt av arbetarinvandring till industrin och till servicesektorn.

Invandrarnas ställning på arbetsmarknaden följer inget enhetligt mönster. Inkomster och förvärvsintensiteter varierar starkt mellan olika delgrupper, och man kan inte säga att invandrarna generellt är en låginkomstgrupp. Detta har också framgått av tidigare artiklar i Ekonomisk Debatt (se Ekberg, [1981] och [1982]). Många invandrare från Finland och Sydeuropa finns i låginkomstgruppen. Men det finns också stora

invandrargrupper — främst bland de naturaliserade — som har högre inkomster än i svenskbefolkningen. Exempel på detta är naturaliserade invandrare från Tyskland och Tjeckoslovakien, som har *väsentligt* högre genomsnittsinkomster än den ursprungliga svenskbefolkningen.

Vidare kan nämnas att kvinnor från Finland, Grekland och Jugoslavien har klart högre årsinkomster än svenska kvinnor. Visserligen befinner sig dessa invandrarkvinnor ofta i låginkomststyrke men genom stora arbetsinsatser blir årsinkomsterna höga.

Invandrarnas förvärvsintensiteter relativt svenskbefolkningen har förändrats över tiden. Förändringen är koncentrerad till de utländska medborgarna. *Tabell 3* utgör en bearbetning och sammanställning av olika undersökningar. Vi har bildat ett ålders- och könsstandardiserat index för andelen sysselsatta i förvärvsarbete under åldern (16—64 år); index för totalbefolkningen har satts till 100.

De utländska medborgarna hade under 50- och 60-talet högre (standardiserade) förvärvsintensiteter än totalbefolkningen. Speciellt höga förvärvsintensiteter uppvisar invandrare från länder som Finland och Jugoslavien. Under 70-talet sker en successiv nedgång i de utländska medborgarnas relativa förvärvsintensiteter; år 1980 ligger index för de utländska medborgarna på 93, att jämföras med index för totalbefolkningen på 100. Efter 1980 har index fallit ytterligare och ligger idag troligen på 90—91. För de naturaliserade är bilden en annan; index ligger här stabilt på drygt 100, dvs man förvärvsarbetar något mer än totalbefolkningen.

Flera faktorer ligger bakom nedgången i invandrarnas relativa förvärvsintensiteter. En förklaring är förändringar i invandrargruppens sammansättning med större inslag av personer som kan väntas ha ett mindre arbetsut-

Tabell 3. Ålders- och könsstandardiserat index för andelen sysselsatta invandrare i förvärvsarbetande åldrar. Index för totalbefolkningen är 100.

	Utländska medborgare	Därav medborgarskapsland Finland	Jugoslavien	Naturaliserade
1950	120			
1960	105			102
1969		120	120	
1975	99	103	109	102
1978	94	100	105	102
1980	93	99	101	

Anm. Hur index utlases framgår av följande exempel: År 1960 var index för utländska medborgare 105. Detta betyder att de utländska medborgarna, med hänsyn till ålders- och könsammansättning, då förvärvsarbetade 5 procent mer än totalbefolkningen.

Källa: Ekberg [1983].

bud än de tidigare arbetskraftsinvandrarna. Invandrarna har sannolikt också drabbats hårdare av 70-talets arbetsmarknadsproblem genom att de i relativt stor utsträckning är sysselsatta i den stagnerande tillverkningsindustrin. Slutligen faller också invandrarnas relativa förvärvsintensiteter till följd av de svenska kvinnornas starkt ökande arbetskraftsdeltagande.

Inkomsteffekter via den offentliga sektorn

Den offentliga sektorn i Sverige finansieras i allt väsentligt med skatter (inklusive socialförsäkringsavgifter). Vi kan studera i vilken utsträckning invandrare och svenskar tar i anspråk offentliga tjänster och transfereringar samt i vilken grad de båda grupperna genom skatter deltar i finansieringen av den offentliga verksamheten. Om invandrarbefolkningen bidrar med mer än vad man tar i anspråk så sker en inkomstöverföring till svenskbefolkningen; den senare gruppens utgifter (skatter) för den offentliga verksamheten blir lägre än vad som annars skulle gälla. Eftersom en relativt stor andel av invandrarna befinner sig i de förvärvsarbetande åldrarna — och en mycket liten andel utgörs av åldringar — så blir

den rimliga hypotesen att den offentliga sektorn bidragit till en inkomstomfördelning från invandrare till svenskar.

Hypotesen är dock inte invändningsfri. Flera undersökningar visar t ex att invandrarna (med hänsyn till åldersammansättningen) är överrepresenterade i sjukpenningssystemet. Troligen finns det också en viss överrepresentation för invandrarna inom sjukvården och numera inom de arbetsmarknadspolitiska programmen samt vissa andra sociala områden (t ex socialhjälp, kriminalvård och barnavårdande insatser). Till detta kommer invandrarspecifika insatser av olika slag (hemspråksundervisning, svenskundervisning, statens invandrarverk m m).

Men det finns också områden där invandrarna, med hänsyn till åldersammansättning, är underrepresenterade. Exempel på detta är (har varit) gymnasieutbildning, förtidspension och delspension. Det kan finnas ett samband mellan överrepresentation inom sjukpenningssystemet och underrepresentation inom förtidspension. Utländska medborgare har inte haft tillträde till det svenska pensionssystemet på samma sätt som svenska medborgare. Det kan således ha funnits utländska medborgare för vilka en i och för sig medi-

cinskt berättigad förtidspensionering inte kunnat ske med påföljd att man stannat kvar i upprepade långtidssjukskrivningar. Stora variationer finns mellan olika invandrargrupper vad gäller över- eller underrepresentationer inom olika områden.

Jag har försökt beräkna dels hur mycket av skatter och socialförsäkringsavgifter som invandrarna bidrar med, dels hur stor andel av offentliga tjänster och transfereringar som invandrarna tar i anspråk. (För närmare detaljer om beräkningsmetoder, se Ekberg, [1983]). Mina beräkningar ger ett starkt stöd för hypotesen att *den offentliga sektorn har överfört inkomster från invandrar- till svenskbefolkningen*. Troligen har detta pågått under hela efterkrigstiden.

Inkomstöverföringarna ökade omkring 1970

Under början av efterkrigstiden var dessa inkomstöverföringar sannolikt obetydliga, helt enkelt beroende på den offentliga sektorns relativt ringa omfattning och invandrarbefolkningens litenhet. Under de följande årtiondena fick vi en kontinuerlig ökning i den offentliga sektorns omfattning samtidigt som dess struktur började ändras. Utgifter för sjukvård och socialförsäkringar kom att utgöra en allt större andel av de offentliga utgifterna, dvs utgifter som i stor utsträckning tillfaller den äldre delen av befolkningen. Detta i förening med invandrarbefolkningens tillväxt gjorde att inkomstöverföringarna ökade; kulmen nåddes sannolikt omkring 1970, dvs i slutet av 60-talets stora arbetskraftsinvandring.

Omkring 1970 överfördes mellan 1 och 3 miljarder kr *per år* — i 1982 års penningvärde — till den övriga befolkningen. Man kan också uttrycka det så att det svenska 3-personshushållet fick en disponibel inkomst per år som blev

400—1 200 kr högre — fortfarande i 1982 års penningvärde — genom denna effekt. Uppskattningsvis härrörde hälften av det överförda beloppet från den finska invandrarbefolkningen.

Sett ur svenskbefolkningens synpunkt är de kalkylerade beloppen ganska blygsamma. Det är inte mer än vad den fortlöpande ekonomiska tillväxten under 1960-talet gav i höjd real disponibel inkomst för hushållen från ett år till ett annat. De disponibla inkomster svenskbefolkningen erhöll ett visst år med invandrarbefolkningen skulle man alltså ändå nå året efter utan invandrarbefolkningen.

Något annat är kanske inte att vänta. Invandrarbefolkningen är (och har varit) för liten för att åstadkomma några stora lyft i svenskbefolkningens inkomster. 1970 utgjorde invandrarbefolkningen cirka 8 procent av totalbefolkningen. Sannolikt blir inkomstefekten genom offentlig sektor relativt begränsad också av framtida invandring.

Under 1970-talet minskade sannolikt det överförda beloppet och uppgick omkring 1976 troligen till cirka 1 miljard per år (i 1982 års penningvärde). Invandrarnas försämrade relativa position på arbetsmarknaden är huvudförklaringen. Någon större förändring i invandrarbefolkningens ålderssammansättning har inte inträffat.

De ökade utgifterna för sk invandrar-specifika insatser har varit av relativt måttlig betydelse för den minskade överföringen. Av samtliga offentliga utgifter som kunde hänföras till invandrarbefolkningen år 1970 utgjorde de invandrar-specifika insatserna cirka 2 procent. Motsvarande andelstal 1980 var 4—5 procent.

Vid 80-talets ingång är läget av flera skäl svårtolkat, men sannolikt befinner vi oss nu i närheten av en balanspunkt. Möjligen finns det en tendens att mind-

re belopp fortfarande överförs från invandrarbefolkningen till svenskbefolkningen.

Med ledning av det erhållna resultatet kan vi naturligtvis inte med absolut visshet avgöra om svenskbefolkningen inkomstmässigt vunnit på invandringen. Men vi har ändå pekat på en viktig omständighet för att så kan ha varit fallet. För att säga något mer bestämt skulle vi också behöva veta hur invandringen påverkat den ekonomiska tillväxten. Skulle invandringen ha påskyndat den ekonomiska tillväxten hade höjningen i disponibel inkomst för svenskbefolkningen varit större än ovan nämnda belopp. Preliminära beräkningar tyder dock på att även tillväxteffekten — och den på detta sätt uppkomna inkomsteffekten för ursprungsbefolkningen — är begränsad vid invandring (se Ekberg, [1983]). Reservationer måste dock tillfogas här. Vi vet fortfarande mycket litet om hur det långsiktiga tillväxtmönstret i ekonomin påverkas av invandring.

Effekter på lönestrukturen

Invandring kan också påverka inkomstfördelningen inom svenskbefolkningen. Detta sker bl a genom påverkan på lönestrukturen.

Effekterna uppkommer genom att invandringen ger upphov till ett större arbetskraftsutbud. Är det större utbudet koncentrerat till vissa yrken och näringsgrenar kan man förvänta sig att relativlönen här blir lägre än annars. Samtidigt kan kapitalägare inom dessa sektorer förväntas vinna på invandring. Dessutom kan "korseffekter" uppkomma, som höjer det relativa löneläget för annan inhemsk arbetskraft.

De beräkningar jag utfört kan endast peka på vissa tendenser. En sådan är att invandring av skolad arbetskraft (arbetarinvandring) tenderar att göra löneskillnaderna större medan invandring av skolad arbetskraft tenderar att

reducera dessa skillnader. Det finns således ett visst stöd för den ibland framförda hypotesen att arbetarinvandring kan ha verkat i bevarande riktning på lönestrukturen (se Wadensjö, [1972]). Även empiriska studier i Västtyskland pekar i samma riktning (se Bain och Pauge, [1972]).

Eftersom vi i Sverige haft en faktisk utjämning av löneskillnaderna blir tolkningen närmast att invandringen verkat något bromsande på denna utveckling. Främst torde detta gälla 1960-talets invandring, som i större utsträckning än tidigare invandring gick till låginkomstyrken. Samtidigt kan dock de svenskar som förlorat på detta ha blivit kompenserade genom att den offentliga sektorn omfördelat inkomster från invandrar- till svenskbefolkning.

Sammanfattning

Under efterkrigstiden har genom nettoinvandring en invandrarbefolkning successivt byggts upp i Sverige. År 1980 motsvarade detta befolkningstillskott cirka 860 000 personer, varav cirka 40 procent kan hänföras från Finland.

Under större delen av efterkrigstiden har den offentliga sektorn omfördelat inkomster från invandrarbefolkningen till svenskbefolkningen. Detta beror på invandrarnas annorlunda ålderssammansättning med liten andel åldringar. Sett ur svenskbefolkningens synpunkt har dock beloppen varit ganska små.

Under 70-talet har överföringarna från invandrarbefolkningen minskat beroende på att invandrarnas arbetsmarknadssituation försämrats relativt svenskbefolkningens.

Vissa resultat tyder på att invandringen av arbetare bromsat utvecklingen mot en utjämning av löneskillnaderna. Vinnarna bland svenskarna återfinns sannolikt bland de förhållandevis välutbildade löntagarna.

Referenser

- Bain, T, och Pauge, A [1972], "Foreign Workers and The Intraindustry Wage Structure in West Germany". *Kyklos*, Vol XXV, No 4.
- Ekberg, J [1981], "Invandrarnas förvarvsintensiteter". *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 7.
- Ekberg, J [1982], "Har invandrarna låga inkomster". *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 5.
- Ekberg, J [1983]; *Inkomsteffekter av invandring*. Acta Wexionensia, Ser 2, Economy & Politics 1. Hogskolan i Växjö.
- SCB [1972], "Den utrikes omflyttningen sedan 1944 och dess betydelse for Sveriges befolkningsutveckling". *Information i prognosfrågor* 1972:14.
- Wadensjö, E [1972], *Immigration och samhälls-ekonomi*. Studentlitteratur, Lund.